

Geachte aanwezigen, beste Heemschut-leden!

Heemschutters zijn doorzetters en volhouders. Dat bleek al in 2016, op diverse vlakken (en dat is alles wat ik erover zeg) maar ook weer vandaag, nu u ondanks weeralarm voor sneeuw en de heftigste winden sinds 50 jaar toch bent afgereisd naar Arnhem. Fijn dat u er bent! Onze nieuwjaarsbijeenkomst lijkt een mooie traditie te worden, nadat de commissie Noord-Holland in 2015 het initiatief nam in het Teylers Museum, en we in 2016 met de commissie Utrecht te gast waren op Soestdijk.

U bent zojuist met elkaar de kelders ingegaan, en hebt zich verwonderd over de waarde van de wederopbouw. Hoe ver lijken deze onderwerpen van elkaar te liggen, maar toch ook heel dichtbij. Nu staan we bovendien niet in een monument, maar in een van de nieuwste gebouwen van de stad. U hebt de tocht naar boven gemaakt en hebt even kunnen genieten van het uitzicht over de bijzondere binnenstad van Arnhem.

We hebben de Rozet niet voor niets gekozen. Graag wilden we u een locatie laten zien van de 21ste eeuw. Waar verschillende functies samenkomen. Waar ruimte is voor ontmoeting. In de architectuur zien we de laatste jaren de trend dat die mix van functies, groepen en activiteiten bij elkaar wordt gezet. En dat zegt iets over onze veranderende maatschappij.

Dit gebouw waarin u net bent opgeklommen naar de top, kenmerkt zich door een bijzondere route. Een route in stapjes naar boven, vanuit de basis (in de kelder vindt u archief, archeologie) via een luchtige entree met de mogelijkheid voor ontvangst en diners, via een weg langs kennis en kunde, naar de ruimte hierboven. Hier is opnieuw sprake van de mogelijkheid tot debat, verdieping maar ook reflectie.

Dit gebouw is een ontwerp van architectenbureau Neutelings Riedijk. Met de Rozet vielen ze in de prijzen. Door de BNA werd het uitgeroepen tot het Beste Gebouw van het Jaar 2014, net voor het vernieuwde Rijksmuseum. Het kreeg de Heuvelinkprijs, de tweejaarlijkse Arnhemse architectuurprijs, de ARC14 Interieur Award en het ertegen overgelegen Bartokpark kreeg de Gulden Feniks.

Toch is dit gebouw een eenling in de stad. Het was het eerste en vrijwel enige gebouw van een enorm plan dat was ontwikkeld om de Rijn de stad in te trekken. Een stedenbouwkundig plan van de inmiddels overleden Spaanse Architect Manuel De Solà-Morales Rubio, moest de verbinding leggen van het eveneens spectaculaire station van Ben van Berkel/UNStudio naar een nieuw te graven haven in de Rijn.

Is dit gebouw nu een ontwerp dat bij ons Heemschutters ook in de prijzen gaat vallen? Zouden wij, als in de toekomst het stelsel van Rijks—en gemeentelijke monumenten nog bestaat, dit gebouw voordragen als een te beschermen monument?

Die vraag kunnen we nu nog niet beantwoorden, maar zeker is wel dat Neutelings-Riedijk garant staan voor Iconische gebouwen. In Huizen, in Hilversum (met de unieke gevel van Jaap Drupsteen) en in Amersfoort (Eemplein). En over de grens, waar het MAS bijdraagt aan de revitalisering van een heel stadsdeel, benoorden van de historische binnenstad.

In Deventer is, na een zwaar protest van de Commissie Overijssel over veel te grootschalige plannen voor een nieuw stadhuis, die grove impact hadden op het stadsaanzicht, een stadhuis gerealiseerd dat vriend en vijand kan bekoren. Nieuw en oud gaan in deze waardevolle binnenstad prima samen.

Maar dames en heren we zijn nu in Gelderland. En daarom nu iets meer over het werk in Gelderland. De commissies hebben zich het afgelopen jaar met grote inzet bezig gehouden met tal van zaken die u als erfgoedliefhebber aan het hart gaan. In deze provincie speelden vele zaken, maar we spreken

dan ook van een enorme provincie qua oppervlak. Van de Veluwe tot het rivierengebied en van het Rijk van Nijmegen tot de grens met Utrecht.

Een paar bijzonderheden pik ik eruit. In 2016 hebben we Huis Rijswijk te Groessen voorgedragen als “One of The Most endangered sites” voor de lijst van 7 van onze Europese zustervereniging Europa Nostra. Overigens samen met het aardbevingsgebied van Groningen, een ander probleem, dat nog immer actueel is. Huis Groessen is inmiddels gered, in die zin dat er geen sprake meer is van sloop of verplaatsing. Lastig was het wel, want Rijkswaterstaat is ten opzichte van erfgoed soms nogal onverzettelijk.

Een ander belangrijk monument dat mede door de druk van de commissie wordt aangepakt is Huize Hamerden in Westerveld. Het oudste deel van deze voormalige Havezathe dateert uit 1612. Er komt eindelijk schot in de ontwikkeling van het gebied, waarbij het monument lange tijd werd gegijzeld.

Bij Landgoed Dreijeroord, aan de andere kant van Arnhem, zijn nog actuele zorgen. Hier is de Slag om Arnhem gevochten maar ontwikkelaar Amvest wilde dit overigens niet beschermde voormalige pension slopen. Archeologisch onderzoek, mede op verzoek van Heemschut, bracht veel nieuwe informatie naar boven. De lobby richting gemeente zorgt er voorlopig voor dat de gemeente niet wil meewerken aan wijziging van het bestemmingsplan voordat er een deugdelijk ontwerp ligt voor nieuwbouw. Een zaak met veel haken en ogen die ook nauwlettend wordt gevolgd door onze beleidsmedewerker Mathijs Witte.

Eindelijk beschermd, inclusief vijver, is het kunstwerk van Tajiri van de ENKA voor de Arnhemmers, hier vlakbij aan het gele Rijdersplein. Nu wellicht wat troosteloos, zeker omdat er geen water in de vijver staat en een fietsenstalling het ontwerp doorkruist, maar hier liggen kwaliteiten die het waard zijn te herstellen. Arnhem wil echter steeds anders, zo lijkt het. Ondanks de status als rijksmonument (met spreekt van verplaatsen). Wij houden het in de gaten!

Het interieur van het Provinciehuis van Arnhem is een andere casus. Het rijksmonument wordt verbouwd, de binnenplaats overkapt, alles met een vergunning. Hier speelt echter dat net als bij andere rijksmonumenten de niet nagelvaste onderdelen formeel niet zijn beschermd. In 2016 voerden we een succesvolle lobby in het kader van de nieuwe Erfgoedwet.

Met een amendement dat door de Kamer werd vastgesteld is het nu mogelijk waardevolle interieuresembles voor te dragen voor bescherming. Vanuit het landelijk bureau is dit een van onze speerpunten voor het nieuwe jaar. We kijken daarbij, samen met Museum het Catharijneconvent, naar de kansen die bescherming biedt, zoals hier voor Middachten in de Steeg, hier vlak bij.

De Erfgoedwet is zoals gezegd in 2016 aangenomen en ingevoerd. De monumentenwet van 1966, herijkt in 1988, is daarmee definitief ten einde. Als we kijken naar de looptijd van wetten, dan nemen we aan dat we de komende twintig jaar ongewijzigd met deze wet zullen werken. Een wet waarover we overigens tevreden zijn, zeker met de door ons belobbede aanpassingen.

Een belangrijke ontwikkeling is dat een deel van de Monumentenwet terecht gekomen is in de Omgevingswet. De uitwerking en invoering van die wet is complex. We zullen met de vrijwilligers de komende jaren hier zeker volop mee bezig zijn. En het zal veranderingen gaan vergen van u als betrokken burger, omdat er sprake zal zijn van ‘uitnodigingsplanologie’ en de traditionele 10-jaarlijkse herzieningscyclus van bestemmingsplannen komt te vervallen.

Een van de andere landelijke aandachtspunten de komende twee jaar is de Stelselherziening die eraan gaat komen rond de financiering van onderhoud en restauraties van monumenten. Met de Federatie Instandhouding Monumenten, waar we medeoprichter van zijn, werken we aan een visie op een goede invulling van de beschikbare budgetten, maar mijn persoonlijke ambitie is ook dat we kijken naar aanvullende middelen vanuit andere ministeries, ten gunste van ons erfgoed.

Problemen waren er in 2016 met BRIM-Groen, de onderhoudsregeling waar door overvraging en een 'schot' er geen geld was voor onderhoud van historische tuinen zoals op Middachten en Amerongen. Dit probleem moest ook weer via de Tweede Kamer worden opgelost, wat duidelijk maakt dat we er met het huidige stelsel niet zomaar zijn.

Heemschut heeft het probleem van de restauratie van de Eusebiuskerk aangezwengeld bij minister Bussemaker. Hier dreigde simpelweg verlies van geld omdat steigers moesten worden afgebroken omdat het budget op was. Een desinvestering, die nu via een incidentele oplossing is voorkomen. Maar we voorzien dat dit vaker gaat voorkomen, omdat er meer langdurige restauraties noodzakelijk zullen zijn de komende decennia, en er nu eigenlijk alleen sprake is van een onderhoudsregeling, die knelt voor grote monumenten.

Heemschut was eerder ook al betrokken bij het behoud van Arnhems Eusebiuskerk. Onze jonge vrijwilliger Floris Harskamp, die regelmatig bijdragen levert over de rol van Heemschut in vervlogen tijden, wijdde een bijdrage aan de kerk, die u kunt terugvinden [nop onze website](#).

Die website, maar ook andere digitale media, worden steeds belangrijker, ook voor ons. In 2016 voerden we een lobby tegen de bezuiniging van 25 miljoen op monumenten, waarbij ook de fiscale aftrek voor monumenteneigenaren zou verdwijnen. Een intensieve lobby die ons opeens veel extra tijd en inzet kostte.

Met Kunsten '92, de FIM en de vereniging Bewoond Bewaard hebben we in een ad-hoc samenwerking prima resultaat geboekt. Wij bedachten dat via [petities.nl](#) we wel 3.000 handtekeningen zouden kunnen ophalen. Het werden er 11.500! De petitie hebben we aangeboden aan de vaste Kamercommissie financiën. We hebben filmpjes gemaakt om duidelijk te maken dat niet alleen vermogende mensen een rijksmonument bezitten. Een ervan wil ik u laten zien. Hij werd tienduizenden keren bekeken....!

De lobby had succes, de bezuiniging werd afgewend en voorlopig is de fiscale aftrek gered. Maar daarmee zijn we er niet. Ons jaarplan staat bol van de activiteiten, waarbij de landelijke verkiezingen in maart van dit jaar richtinggevend zullen zijn over de koers, het beleid en de financiën rond erfgoed vanuit de overheid.

Ondertussen zal in 2018 het European Year for Cultural Heritage plaatsvinden. Uitgeroepen door de Europese Commissie doet ook Nederland mee, maar vooralsnog moeten wij bij het ministerie van OCW nog steeds lobbyen voor een coördinator en voldoende budget.

Sharing heritage, is het voorlopige thema. En daarmee kom ik terug op het begin van mijn speech. In dit gebouw is het centrale thema 'ontmoeten' en 'verbinden'. Dat wil Heemschut in 2017 meer en meer gaan doen. Ontmoeten deden we vorig jaar al rond het thema Groen Erfgoed met een kennisdag hier in Arnhem. Medio maart wil het bestuur graag met u van gedachten wisselen hoe we de ambitie om meer samen te werken en te verbinden verder vorm gaan geven.

In het jaarverslag dat we de komende periode gaan samenstellen en tijdens de ALV zullen presenteren om vast te stellen, komen alle belangrijke activiteiten te staan, ook van de commissies. Speciaal wil ik hier vast noemen de geslaagde middag van de Heemschut Young professionals in fort Vechten. Ga zo door!

En dan, dames en heren, is het nu tijd voor een bijzondere presentatie van werk wat we de afgelopen twee jaar als project –op de achtergrond- hebben voorbereid. De presentatie van de twee eerste delen van onze collectie: online. We hebben al onze tijdschriften doorzoekbaar gemaakt en via een mediabank online gebracht. Daarmee is meer dan 100 jaar Heemschutgeschiedenis ontsloten en kunt u op allerlei thema's en trefwoorden zelf onderzoek doen naar uw eigen omgeving.

Daarnaast hebben we een grote collectie dia's van de heer Dullé, oud persvoorlichter van de KLM en enthousiast Heemschutter online gezet. De dia's heeft hij zelf door heel Nederland gemaakt. En zijn de afgelopen tweejaar gedigitaliseerd en geïndexeerd. Het archief dat jarenlang in onze kelder vergeten was, is nu ontsloten via een geheel nieuwe beeldbank. Deze sluit bovendien aan op Europeana en is ook vindbaar via de beeldbank van de RCE.

Ik wil graag onze voorzitter Jan van Gils uitnodigen om de eerste officiële zoekvraag in te vullen. En daarmee dank ik u voor uw komst naar Arnhem en ik wens u een goed Heemschut-jaar!

Karel Loeff, directeur, 13 januari 2016